వరకట్నం

౧

సీత పంపుదగ్గిర చేతులు కడుక్కుంటున్నది. రెడ్డిగారితోటలో పనిచేసే మాలవెంకడి కూతురు. దమయంతి కోసం దేవతలకు కూడా నోరూరినట్లు, అగ్రవర్ణాలనబడే వారినికూడా ఆకర్షింపగల సౌందర్యము ఆ మాలపిల్లలో వుంది.

‘ఏమే సీతీ! పంపు ముట్టుకున్నావు; నీకేం పోగాలంవచ్చిందే’ అని గర్జించింది, చంకలో ఒక బిందె, చేతిలో ఒకబిందె పట్టుకుని మన్నీళ్ళకోసమని వస్తూన్న సోమిదమ్మగారు.

అదిరిపడి ఇవతలకు వచ్చేసింది సీతి. ఇక సాగించింది సోమిదేవమ్మగారు. ‘మరీకాలం మారిపోతుందమ్మా! నానా మాలకూడెత్తున్నది. పంపు మైలపడిపోయింది; ఇవ్వాళ పుస్తుపడుకోవాలిసిందే దీనిజీవానికి పడి ఏడున్తా.’

క్షమార్హముకాని ఒక పెద్ద తప్పుచేసినట్లు వణికిపోయింది సీతి.

‘ఔనే! బ్రాహ్మణులు వాడుకునే పంపు నీవెందుకు ముట్టుకోవచ్చావు! మాఅల్లుడితో చెప్పి ఏం చేయిస్తానో చూడూ!’ అంటూ సోమిదమ్మగారికి వత్తాసివచ్చింది, ఆయుర్వేద డాక్టరుగారి విధవ అత్తగారు. ఆవిడ అసలే కంచుమనిషి. సగంసగం విరిగిన పండ్లు చూపిస్తూ శరవొచ్చినట్లు ఎనిమిదో అష్టం చదివేసింది.

ఇంతలో ఇంకో ఆవిడ అందుకున్నది: ‘వాళ్ళనంటే ఏ మున్నదమ్మా. తప్పంతామందే; మనమే వాళ్ళకు దారిచూపిస్తున్నాం. ఆమధ్య చూడలేదూ శాస్త్రులగారి భార్య మాలపిల్లల నందర్నీ వెంటేసుకుని గుళ్ళల్లో దూరేటందుకు ప్రయత్నంచేసింది’—

చుట్టుప్రక్కల ఆడవాళ్ళంతా చేరేరు. పెద్దపులుల గుంపుముందు లేడిపిల్లలాగు సగంచచ్చి గ్రుడ్లు వప్పజెప్పి చూస్తున్నది సీతి.

సీతికి అప్పుడు భగవంతుడిలా ప్రత్యక్షమయ్యాడు వెంకట్రావు. బండిలోనుంచిదిగి, బజారునుంచి కొనితెచ్చుకున్న సుద్దలమూట ఒకటీ, పండ్లూ అవీవున్న తాటాకుబుట్ట ఒకటీ, సీతకి అందించి తన గదిలోనికి పట్టుకెళ్ళమన్నాడు. అవి అందుకుని బ్రతికేంరా భగవంతుడా అని వెళ్ళిపోయింది సీతి. వెంకట్రావునుచూచి ముత్తయిదువలంతా గృహాల్లోదూరేరు. అన్ని విషయాల్లోనూ నిరాఘాటంగా మాట్లాడేందుకు లైసెన్సువున్న వితంతువులు మాత్రం మిగిలేరు. ‘బట్టలుకూడా మాలపిల్లచేత మోయిస్తున్నావేమి నాయనా! బ్రాహ్మణుడివి కాదూ.’ అని బుర్రమీద ముసుగు సవరించుకుంటూ డాక్టరుగారి అత్తగారుచేసిన ఆక్షేపణకు జవాబు చెప్పకుండానే, వెంకట్రావు రెడ్డిగారింట్లోకి వెళ్ళిపోయాడు. అతనిబస రెడ్డిగారిమేడమీది దక్షిణపువైపుగదిలో.

వెంకట్రావు వచ్చేసరికి బుట్టా, మూటా, క్రిందపెట్టి గుమ్మందగ్గిర నుల్చుంది, సీతి. ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచి ఇక నెప్పుడూ ఆ పంపువద్దకు పోకూడదని మనస్సులో నిశ్చయంచేసుకున్నది.

సీతి ఇన్నాళ్ళనుంచీ వాళ్ళ పిన్నిగారివూళ్ళో ఉంటూండేది. పది పదిహేనురోజుల క్రితమే వెంకన్న ఉత్తరంవ్రాసి దాన్ని పిలిపించుకున్నాడు. కాస్త చేతిక్రింద ఆసరావుంటుంది కనుక. అతనూ చాల పెద్దవాడైపోయాడు; కాచిపోసీ దిక్కు లేదు మరి.— క్రొత్త కనుక సీతకి తెలీదు; వాళ్ళ మాలపల్లిలోలా, నాగరికత హెచ్చిపోయిన పట్నాలలోకూడా సర్వమానవ సౌభ్రాతృత్వమే ప్రకాశిస్తుందని అనుకున్నదేమో అందుచేతనే పంపు ముట్టుకున్నది.

వెంకట్రావువచ్చి గదితాళంతీసి, లోపల ప్రవేశించి, కోటుతీసి వంకెకుతగిలించి కుర్చీలో చేరగిలపడ్డాడు. సీతి అతనితో జరిగిన సంగతంతాచెప్పి: ‘ఇంతలో మీరు రాకపోతే, నాప్రాణాలు కొరికితినేవాళ్ళు సుమండీ, ఈ బాపనక్కలంతా’ అంది.

‘వాళ్ళ చేదస్తానికేంగాని సీతా.—’

‘సీతీ! అనండి బాబూ మాకెందు[illegible]’

771

'నీ అందానికితోడు చక్కనిపేరే వుండాలి. సీతా! అనేపిలుస్తా. సీతా!'

ఆ నల్లపిల్ల ముసిముసినవ్వులు నవ్వుతూ సిగ్గుపడింది.

'నీ చక్కదనానికితోడు చదువుకూడా వుంటే నీ వొక అందగాడైన విద్యావంతునికి భార్యవౌతావు సుమా సీతా!'

'మా పిన్నిగారివూళ్ళో కిరస్తానిబళ్ళో నాలుగో క్లాసువరకూ మాత్రం చదువుకున్నా' అంది సిగ్గుచేత ఎర్రబడ్డ ముఖంతో.

'ఇంకా పైనకూడా ఎందుకు చదువుకోకూడదూ?'

'కిరస్తానిమతంలో చేరితే డబ్బిచ్చి పెద్దచదువు చెప్పిస్తానంది దొరసాని, నేనైతే ఏ మతమైతేనేం కలసిపోదామనుకున్నా. కాని మాఅయ్య వొప్పుకున్నాడుకాదు. మనకు కోదండరాముడే దైవం' అన్నాడు.

'ఔను. వెంకన్న మంచి రామభక్తుడు. తోటలో పనిచేస్తూ అతను పాడుకొనే పదాలు వింటూంటాను కదా! చాల భక్తిరసంగా వుంటవి. రోజూ సాయంత్రం గుడివద్దకుపోయి దూరాన్నేఉండి దండంపెట్టిపోతాడు.

'మా పిన్నిగారివూళ్ళో కిరస్తానుల్లో తెల్ల దొరలూ, దొరసానులతోకూడా కలసికూర్చొని ప్రార్థన చేసేవాళ్ళం మాబళ్ళో మాలపిల్లలమంతా. బాపనయ్యలు మీరు మమ్మల్ని మన గుళ్ళలోకే రానియ్యరుగా. అందుకనే మాఅయ్య మా పాకలోనే ఒక రాములవారి పటం పెట్టుకున్నాడు. రోజూ తోటలో నుంచి పూలుతెచ్చి పూజచేస్తాడు.'

'ఔను. నే నెరుగుదును.'

'ఎలా తెలుసు?, మాయింటికి ఎప్పుడన్నా వచ్చారా?' అని అడిగి కొంచెం సిగ్గుపడ్డది.

'ఒకసారి వచ్చా. నేనావైపు షికారుపోతూంటే మీ అయ్య నన్నుపిల్చి మీపిన్నికి ఉత్తరంవ్రాయించాడు. ఆ ఉత్తరమేగా నిన్నిక్కడకు తెచ్చింది.'

'ఉత్తరం నేనే చదివేను. విడివిడిగా అక్షరాలు అందంగా వున్నై.'

వెంకట్రావు పెదవులచివర చిరునవ్వు నవ్వేడు, బుట్టలోనుంచి ఒక ద్రాక్షపండుతీసి నోట్లో వేసుకుంటూ.

'ఇక నే పోతా బాబూ!' అంది సీత.

'ఇవిగో కొన్నిపండ్లు తీసికెళ్ళు సీతా!' అని దాని ఒడిలో తాను కొనితెచ్చిన అన్నిరకాలపండ్లూ, కొన్ని పోసేడు. సీత వెళ్లిపోయింది. 'షేక్స్పియర్' నాటకం ఒకటి చదువుకుంటూ నిద్రపోయాడు వెంకట్రావు.

సీత ముట్టుకున్న పంపువిషయం ఏమైందో తెలీదు. పురోహితుణ్ణి పిలిపించి వేదమంత్రాలచేత ఆ ఇనుప ముక్కల్ని పునీతంచేయించారో, లేక సోమిదేవమ్మ గారింట్లో ఆ రోజున వుపోష్యం ఉన్నారో, ఏ సంగతీ భోగట్టా చేయబడలేదు.

౨

వెంకట్రావు తల్లిదండ్రులను చంపి పుట్టినబిడ్డ. చిన్నప్పటినుంచీ దగ్గిరాలలో సుందరరామయ్యగారింటిలో పెరిగేడు. ఆయన, మేనల్లుడిని తన పిల్లలతోకూడా ప్రేమతో పెంచేడు. వెంకట్రావు చదువులో తెలివిగా పైకి ఎక్కివస్తున్నాడు. కొంచెం అందగాడు కూడాను. అందుచేత తన కూతుర్ని అతనికిచ్చే విషయంలో సుందరరామయ్యగారి భార్యకు అయిష్టం కలగలేదు. రాజేశ్వరీ వెంకట్రావులకు పెండ్లయినసంవత్సరమే అతడు మెట్రిక్యులేషన్ పేసయ్యాడు.

తరువాత గుంటూరు కాలేజిలో చేర్పించాడు మేనల్లుడిని సుందరరామయ్యగారు. అతనికోసం మళ్ళీ అక్కడ వేరేకాపురం ఎందుకని తన్ను ఎరిగినటువంటి, ఆ బాల్యస్నేహితుడూ ఐన రెడ్డిగారింట్లో అతనికి బస ఏర్పాటుచేసేడు. హోటల్లో భోజనం. రెడ్డిగారు అతన్ని కాస్త పైపైన కనిపెడుతూండేవాడు. కాలేజీ చదువు కూడా పూర్తికావచ్చింది. ఇంకా మూడు నెలలకు బి. ఏ పరీక్షకు కూర్చుంటాను.

ఒకనాడు వెంకట్రావు తన సహాధ్యాయుడైన శాస్త్రితో కులాసాగా మేడమీది ఖాళీస్థలంలో కుర్చీలు వేసుక కూర్చొని మాట్లాడుకుంటున్నాడు. రెడ్డిగారి తోటయొక్క సౌందర్యమంతా వారికి కనిపిస్తున్నది. అందుండి వీస్తున్న మందపవనానికి శాస్త్రి బోడి తలమీద ఎదిగీ ఎదుగకుండావున్న నాలుగుపీచులు ఏమినాట్యంచేస్తున్నా, చేస్తున్నాయి.

వెంకట్రావు ప్రసంగవశాత్తూ అన్నాడు: 'శాస్త్రీ!

నేను రేపు స్కూలులో వర్ణాంతర వివాహాలనుగురించి ఉపన్యసింపవలసివుంది.'

'అవి దేశక్షేమానికని చెప్పేవరకమేగా నువ్వు!'

'ఔను.'

'మీరంతా వేదబాహ్యులురా. ఏ తురక, కిరస్తానీ మతాలలోనో పుట్టవలసినవాళ్ళు.'

'వేదం వేదమని కొట్టుకలాడుతారే కానీ మీరంతా! వాటిలో ఏముందయ్యా! వేదాలంటే హిందూదేశపు ఆదిమ నివాసులైన ఆర్యుల ఆచారాలూ, వారి అనుభవాలూ. మానవుని అనుభవము ఎప్పటికీ అసంపూర్తేనని తెలుసుకదా. ఇక వాటి ప్రయోజనంఏ?'

'ఛీ! హిందువుడు పుచ్చరింప తగనిమాట. వేదాలు అపౌరుషేయాలోయ్.'

'పోనీ, నీవన్నట్లు అవి దేవుడి ముఖంనుండే పూడిపడ్డవనుకో. భగవంతుణ్ని పూర్తిగా అర్థంచేసుకోగలుగుటకు మనం మానవమాత్రులమేకదా! అప్పుడూ మనకవి ప్రయోజనకారులు కావు—అదీకాక వేదాలు ఏలాగు త్రిప్పితే అలాగు తిరుగుతున్నవి. హిందూదేశంలోని అనేకమతాలకూ అవే ఆధారం. అందరికీ అన్నివిధాలగా సత్యాన్ని చూపిస్తున్నవి. భగవంతుడిమార్గాల మల్లేనే అవీ దుర్గ్రాహ్యాలుగా వున్నై.'

'ఏదంతా ఉన్మత్తుని ప్రలాపం'

'కాదు విను. మన జీవితమంతా ప్రతినిమిషం పుణ్యపాపాలమధ్య, సుఖదుఃఖాలమధ్య, మంచిచెడ్డల మధ్య వుంది. ఎల్లప్పుడూ జీవితంఅంటే సత్యాన్వేషణగా యుండాలె. మన అనుభవాలే మనబుద్ధిని పరిపక్వంచేసి మనకు సత్యాన్ని గోచరింపచెయ్యాలి; అంతే కాని నీ వేదాలు, నీ శాస్త్రజ్ఞానమూ నీకు నేర్పేది తర్కం; అనుభవమియ్యవు. యజమానుడిని కుక్కవలె మీరు వేదపురాణాదులను అనుసరిస్తారు—నిజంగా ఆలోచిస్తే ప్రేమ ప్రాధాన్యమైన వి-హం వర్ణాంతరమైతే మాత్రం—'

వెంకట్రావు ధోరణి ఆగిపోయింది. ఎందుకనో 'అయ్యో!' అనిమాత్రం ఉచ్చరించి, మేడమీదినుంచి క్రిందికి పరుగెత్తిపోయాడు. శాస్త్రి గాభరాపడి క్రిందికి దిగి వెంకట్రావు కనపించకపోతే మళ్ళీ మైకి వెళ్ళి కుర్చీలో పడుకున్నాడు అప్పుడప్పుడే తూరుపు కొండ పైకెక్కుతూన్న చంద్రబింబాన్ని చూస్తూ.

మరు నిముషంలో వెంకట్రావు రెడ్డిగారితోట్లో దిగుడుబావి క్రిందిమెట్టుమీద వున్నాడు. నీళ్ళలో గుటకలువేస్తున్న వ్యక్తియొక్క జుట్టుమాత్రం పైకిలేచిన నాచులాగ తేలుతున్నది. అందుకోబొయ్యాడు వెంకట్రావు. కాని ఆ వ్యక్తిలోనికి మునిగింది. ఇంకోసారి పైకితేలగానే చివాలున ఆ జుట్టుపట్టుకుని పైకి ఈ వలకు లాగేడు తిన్నగా. ఆపిల్లను జాగ్రత్తగా ఎత్తుకుని ఒడ్డుకు తెచ్చి తన తొడలమీద ఆమెతలవుంచి పడుకోబెట్టుకుని కూర్చున్నాడు.

ఆమెచేతులు పైకీ క్రిందికీ ఆడిస్తూ కొంచెంగా వ్యాయామం కలుగచేశాడు. ముక్కూ నోటా కొన్ని నీళ్ళు కక్కింది. కొంతసేపటికి నిండుపూపిరి తీసికొని కన్నులుతెరిచింది; కాని మళ్ళీ మూసికొని ఒత్తిగిల్లిపడుకుంది చేతులతో అతనివడుం కౌగిలించుకుని. శ్వాస సరిగానే వస్తున్నది.

సీత చక్కందికాదని ఎవరంటారు? దరిద్రదశచేత పోషణ లేకపోవటం మూలాన్ని ఎంతసౌందర్యం ఆ ముఖంలో గర్భీభూతమైవుంది! ఫాలభాగాన్ని కప్పిన వెంట్రుకలను ప్రక్కకుత్రోసి, ఉత్తరీయంతో ముఖం మీది తడి అద్ది వెంకట్రావు వంగి ఆమె పెదవులకు తన పెదవులు కలిపేడు.

వెంటనే కన్నులుతెరిచింది సీత. తోట అవలివాకిలి గుండా సీతని నడుముపట్టుకుని నడిపించి తీసికొనిపోయి ఒక బండీమీద వెంకన్నయింట్లో దిగబెట్టేడు వెంకట్రావు. వెంకన్న తన కృతజ్ఞత వెల్లడిచేయుటానికి తనకువచ్చిన భాషంతా ఉపయోగించాడు.

తిరిగి వెంకట్రావు గదిచేరుకునేసరికి, శాస్త్రి కుర్చీలో ఒక చిన్ననిద్ర తీస్తున్నాడు. వెంకట్రావు నీళ్ళు తెచ్చి అతనిచెవిలో పోసేటప్పటికి ఉలిక్కిపడి లేచాడు.

3

సీతకు బాగా స్వస్థతచిక్కేంతర్వాత ఒకనాటి సాయంకాలం:

వెంకట్రావు తోట్లో పచారుచేస్తున్నాడు. సీత మెల్లగావచ్చి అతనిమెడలో ఒక పూలదండ వేసింది.

'మీ ఉపకారానికి కృతజ్ఞురాలిని. మీ క్షేమం మరచి పోను' అంటూ. నిరాడంబరమైన అమాయికపు సౌందర్యమంతా వొలికింది ఆనాటి ఆమెరూపంలో. వెంకట్రావుకు పరవశమైంది. అప్రయత్నంగా బాహువులు చాచి ఆమె నడుముపట్టి దగ్గరకు లాగికొని రెండు గుండెలూ ఏకంచేశాడు.

మరికొన్నాళ్ళకు వెంకన్నయింటిలో రాములవారి పటంముందు: వెంకన్న తన కూతురుచేయి వెంకట్రావు చేతుల్లోపెట్టి అంటున్నాడు: 'నా కోదండరాముడు మిమ్మల్ని ఆశీర్వదిస్తాడు. సీతా!. బాబుగారిని దైవంగా చూసుకో. బాబూ! ఎప్పటికైనా నా తక్కువజాతిపిల్ల అని సీతని మీరు వదలేస్తే నా రాముడు ఓర్వడు.'

ఒక్కవిషయం చెప్పవలసివుంది వాళ్ళ వివాహానికి వెంకన్న ఒప్పుదల చాల కష్టంమీదనే దొరికింది. ఇంటర్మీడియేటు చదువుతూన్నప్పుడే వెంకట్రావుకు మైనార్టీ వెళ్ళిపోయింది. అప్పుడే అతని ఆస్తికి అంతవరకూ 'ట్రస్టీ'గావున్న మేనమామ సర్వమూ అతని అధీనం చేశాడు. అందుచేత వెంకట్రావు స్వతంత్రించి తనకు ఇంపీరియల్ బ్యాంకులోవున్న డబ్బులో ఒక పదివేల రూపాయిలు నాలుగు సంవత్సరముల అవల సీతకు బ్యాంకువారే ఇచ్చేలాగున ఏర్పాటు చేసినప్పుడు వెంకన్న మరి అడ్డుచెప్పలేదు.

౪

బి. ఏ. పరీక్షలైపోయినా ఇంటికిపోయే తొందరలో లేడు వెంకట్రావు. తన భావిజీవితపు ఏర్పాట్లనుగురించి ఆలోచిస్తున్నాడు. ఏదో వుద్యోగంకోసం వెతుక్కోవాలనే వుద్దేశంకాదు. నాలుగైదు కుటుంబాలను తనతోకూడా పోషింపగల ధనవంతుడతను. ఇప్పుడతన్ని ఎదుర్కొన్న సమస్యలు వేరు సీతతో ఎక్కడా తాను కాపురంపెట్టాలి. ఇక తనకూ సుందర్రామయ్య గారికీ సంబంధం వదలిపోయినట్లేనా! మరి రాజేశ్వరి సంగతేమిటి? ఒకవేళ సంఘం తన్ను బహిష్కరిస్తే ఏమిచేయాలి! ఇప్పుడు తాను స్వతంత్రించి తన వ్యక్తిత్వం చూపుకోవలసిన పరిస్థితి.

సీతా వెంకట్రావుల ప్రణయసంబంధం శాస్త్రికి చూచాయగా తెలిసింది. శాస్త్రిది 'సనాతనిష్టు పార్టీ' చాలా రోజులనుంచీ ఒక చెయ్యెస్సుగారి శుశ్రూష చేస్తూండేవాడు. కాని గురువుగారికీ ఒక వయోవితంతువుకూ ఏదో బాదరాయణసంబంధం యున్నదని తెలిసి ఆయనవద్దకు వెళ్ళడం మానేశాడు. అదంతా వేరేకథ.

సీతా వెంకట్రావుల కథ విని శాస్త్రి చాలాదుఃఖించాడు. పాపం పుట్టాడు కులభ్రష్టుడై, అధఃపతితుడై పోతున్నాడే అనుకున్నాడు. వెంటనే ఒక అణాకు లోభించకుండా ఒక పెద్దవుత్తరం బనాయించాడు సుందర్రామయ్యగారికి సర్వమూ తెలియబరుస్తూ 'ఉపేక్షచేస్తే మీ మేనల్లుడు మీకుదక్కడు సుమండీ!' అనికూడా వ్రాశాడు.

ఉత్తరం చదువుకునేసరికి సుందర్రామయ్యగారి భార్యకు అల్లుడిమీద పట్టరాని కోపమూ, కూతురిమీద జాలీ పుట్టుకొచ్చినై. వెంకట్రావును ఆమె చాలా దూషించింది. 'వెంటనే మీరుపోయి అతన్ని ఇంటికి తీసుకరండి. లేకపోతే మరీ చెడిపోతాడు' అని భర్తను వెళ్ళిందాకా గోరాడింది.

మొన్నమొన్ననే కాలేజీగోడలుదాటి బైటకువచ్చిన యువకుణ్ణి [illegible]వేయడం, ప్రపంచానుభవం పూర్తిగా వున్న సుందర్రామయ్యగారికి కష్టమనిపించలేదు. వెంకట్రావును ఇంటికితెచ్చి ఒక శుభముహూర్తాన రాజేశ్వరి అనే కాడి మెడకు తగిలించేశాడు. తరువాత తన బావమరిది ఒకాయన హైదరాబాదులోవుంటే ఆయనద్వారా అబ్కారీ డిపార్టుమెంటులో ఒకవుద్యోగం సంపాదించిపెట్టి మేనల్లుడిని భార్యాసహితంగా అక్కడకు తోలేశాడు. సీతమాత్రం వెంకన్నపాకలోనే మిగిలిపోయింది.

రాజేశ్వరి అందంగలపిల్ల. పచ్చనిదేహచ్ఛాయ. నల్లనికండ్లు, తీరైన ముక్కు, అంతపొడుగుకాని, సన్నపాటి, సౌకుమార్యంవొలికే శరీరం, ఒత్తుగా నిగనిగలాడేజుట్టు—ఇంకా చాలావున్నవి సౌందర్యచిహ్నాలు. మొత్తంమీద వెంకట్రావును ఆకర్షించడానికి శృంగారం కొదువలేని విగ్రహం.

వెంకట్రావు ఉద్యోగదశ నాలుగుసంవత్సరాలు మాత్రమే. అందులో మొదటిసగం సౌఖ్యంగానే గడిచింది. తరువాత అతని శరీరారోగ్యం తప్పింది. హైద

774

రావాడు శీతోష్ణస్థితి అతనికి పడలేదో ఏమో శరీరం డసిలింది. లంబాడీ దయ్యంలాగా మలేరియాజ్వరం పట్టుకొని వదలటంలేదు. చాలా క్షీణించాడు మనిషి. పైగా దగ్గొకటి, అది రానురాను క్షయలోకిదింపింది. ఏ డాక్టరును సలహా అడిగినా 'మీరు ఉద్యోగం వదలి కొన్నాళ్ళు విశ్రాంతి తీసుకుని మందుతింటూంటేనే గాని మీ శరీరం మీకు దక్కదు' అన్నారు. అందుచేత నిరుత్సాహపడి ఉద్యోగానికి రాజీనామా ఇచ్చి రాజేశ్వరితో దుగ్గిరాలకు వచ్చేశాడు.

నాలుగు సంవత్సరాల తరువాత వచ్చిన వెంకట్రావును చూచేసరికి సుందరరామయ్యగారు నిర్విణ్ణులై పోయాడు. అతని ముఖంలో పూర్వపు తేజస్సు లేనే లేదు. పరలోకానికి ఇంకా కొన్ని గజాల దూరంలో యున్నట్లు ఆయనకు తోచింది.

ఏమి ఆలోచించుకున్నాడో కాని వెంకట్రావును తన ఆస్తినంతా రాజేశ్వరి పేర వ్రాసేయమని మృదువుగా, అతని మేలే కోరిన వానివలె చెప్పేడు. చిన్నప్పటి నుంచీ కుమారునివలె తన్ను పెంచి తన శ్రేయస్సు కోసమే పాటుపడిన మామగారిమాటలు తన్ను మోసపుచ్చటానికే నే అభిప్రాయంపోలేదు వెంకట్రావుకు. రాజేశ్వరంటే తన ఆజ్ఞాబద్ధురాలనే విశ్వాసమేవుంది అతనికి. అందుచేత మామగారి యిష్టప్రకారమే చేసేడు.

'గుంటూరు వెళ్ళి మందుపుచ్చుకుని శరీరం బాగుచేసుకో' అని చెప్పిన సుందరరామయ్యగారి సలహా బాగా నచ్చింది. వెంకట్రావుకూ అదే యుద్దేశం వుంది; గుంటూర్లో తాను ఎరిగిన డాక్టర్లు చాలామందియున్నారు. అందుచేత తన ఉపచారంనిమిత్తం రాజేశ్వరినికూడా తీసికెళ్ళాలని అనుకున్నాడు. ప్రేమ పాత్రురాలైన భార్య దగ్గర ఉంటే సగంబాధ తీసివేసినట్లు.

కాని రాజేశ్వరికి మాత్రం ఇష్టంలేదు. 'ఇంకరాక పుట్టింటికి వస్తే అప్పుడే గుంటూరుప్రయాణమా మళ్ళీ' అంది. అదీకాక భర్తకు శరీరారోగ్యం తప్పిననాట నుంచీ జీవితమాధుర్యం ఆమె నాలుకకు తగులటంలేదు. కాపురానికివెళ్ళిన మొదటి రెండుసంవత్సరాలకూ, తరువాతస్థితికీ చాలా వ్యత్యాసం కనిపించింది; అది ఆమె సహించలేకపోయింది. అందుచేత భర్తమీద ప్రేమ కొంత తగ్గియుండొచ్చు-కష్టదినాలు సంప్రాప్తమైనప్పుడు భార్య తన ధైర్యంతో దురదృష్టాన్ని ఎదుర్కొని, తన హృదయంలోని స్వర్గీయజ్యోతిని ప్రజ్వలింపజేసి భర్తకు ఓదార్పు, శాంతి, ఇవ్వగలిగియుండాలి. అట్లాంటి భార్యలు భాగ్యవంతుల యిండ్లల్లో అరుదు.

'గుంటూరు నేనుకూడా ఎందుకు? మీ దేహం ఆరోగ్యం కుదిరివచ్చేవరకూ నేనిక్కడే వుంటాను. నాకక్కడ ఒంటరిగా సుఖం వుండదు' అని రాజేశ్వరి అన్నప్పుడు ఆమె తత్వమంతా బోధపడింది వెంకట్రావుకు. 'ఇది నాకు భార్యకాదు' అనుకుని ఒంటరిగానే వెళ్ళి గుంటూరు సర్కారు ఆసుపత్రిలో 'ఇన్ పేషెంటు'గా చేరాడు.

మాసంరోజులు గడిచేసరికి కొంచెం తేరుకున్నాడు మనిషి. ఒకనాడు సాయంత్రమప్పుడు తన గదిముందు ఒక బీచుపరుపుమీద గోడకానుకుని కూర్చున్నాడు. ఇంతలో తన పూర్వపు సహాధ్యాయుడైన శాస్త్రి అక్కడకు వచ్చాడు. మిత్రదర్శనం అతనికి ఆనందం కలుగజేసింది. శాస్త్రి అన్నాడు 'వెంకట్రావూ! నిన్ను చూచిపోదామనే వచ్చా. నీవు రోజురోజూ తేరుకుంటున్నావనుకుంటా!'

'ఔను, డాక్టర్లదయవల్ల.—నీవిక్కడే ఉంటున్నావా! ఏదైనా ఉద్యోగమా?'

'నేను ఉద్యోగంచేయదలచలేను.'

'అయితే చయ్యన్నగారి ఆశ్రమంలోనే వున్నావన్న మాట.'

'లేదోయ్. ఇప్పుడు నా తత్వమంతా మారిపోయింది. నేను మానవసేవచేస్తున్నా.'

'పాపాణం ద్రవీభూతమైంది.'

'ఔను. సత్యస్వరూపుడైన గాంధీజీ పవిత్రాత్మ చేత ప్రబోధింపబడి.'

'అయితే నీవు పైమెట్టుకు పోయావు. నాకు పూజనీయుడవైనావు'

'హరిజనపాఠశాల ఒకటి స్థాపించి దానికి చందాలు పోగుచేసి పనిచేస్తున్నా. ఇప్పుడు సుమారు ఒక వంద మంది బాలబాలికలు వుంటారు నా స్కూల్లో. ఇంకా వృద్ధిచేయాలి.'

'నిజంగా ధన్యుడవు.'

కొంతసేపటివరకూ నిశ్శబ్దం. తరువాత వెంకట్రావు శాస్త్రి భుజంమీద చేయివేసి 'శాస్త్రీ. పూర్వం మనం చదువుకుంటేరోజుల్లో రెడ్డిగారింట్లో వుండేవాడిని నీకు జ్ఞాపకంవుందా?'

'ఔను. అవొక్క తమాషారోజులు.'

'రెడ్డిగారితోటలో పనిచేసేవెంకన్నను నీ వెరుగుదువా?'

'ఆ'

'అతనికొక చక్కని కూతురుండేది—'

'సీత కదూ. నీ వామెను వివాహమాడి ఇక్కడే విడిచిపెట్టి వెళ్ళేవు. వెంకన్న తమ్మాళ్లాన దుఃఖించి దుఃఖించి చనిపోయాడు.'

'సీత మళ్ళీ ఎవరినైనా పెండ్లాడి సుఖంగావుంటేనా చెప్పు. ఆమెను బహిష్కరించినందుకే నాకీ అవస్థ కలిగిందని నాకు అనుమానం. అది వెంకడి శాపంకూడాను. మళ్ళీ సీత సుఖంగావుంటేనే నాకు శాపవిమోచనం.'

'సీత మారుమనువు చేసుకొనేటంత నీచురాలు కాదు. కులము తక్కువైనా గుణముగొప్పది. ఇప్పుడామె నా యింటిలోనే మరికొందరు హరిజనబాలికలతో కులాసాగావుంటున్నది. రోజూ ఆమెగదిలో నీ ఛాయాపటాన్నే పూజించుకుంటూంది. కోదండరామునితోపాటు.'

'శాస్త్రీ! అంత అమాయకత్వాన్ని మోసంచేశాను. నా పాపానికి నిష్కృతిలేదు.'

'ఉన్నది. నీవిక నీ జీవితశేషాన్ని నా వుద్యమాభివృద్ధికోసం నా కుడిభుజముగా పనిచేయి.'

'నా ఆరోగ్యము కుదిరితేకదా.'

'ఇంకో మాసంరోజులలో నీది వజ్రకాయమైపోతుంది. నీ ఆరోగ్యంకోసం రోజూ సీత చేస్తున్న ప్రార్థనలు కోదండరాముడు వృధాచేస్తాడనుకోను.'

'అయితే, సీతకు తెలుసా నే నిక్కడున్నసంగతి.'

'నీవీ ఆసుపత్రిలో చేరినమర్నాడే తెలిసిందిమాకు. నాడునుంచీ ప్రొద్దునా సాయంత్రమూ నీకోసం ఆవుపాలు తెచ్చి ఆసుపత్రిలో యిచ్చిపోతున్నది ఎవరో తెలుసా—సీత.'

వెంకట్రావుకు చాలా సంతోషమైంది. అపూట అతనికి పూర్తిగా ఆరోగ్యం చేకూరినట్లయింది. కులాసాగా మరికొంతసేపు శాస్త్రితో మాట్లాడి అతను వెళ్ళగానే ఎన్నడూ అనుభవించని గాఢనిద్రపోయాడు.

×

సీత మునుపటికీ ఇప్పటికీ చాల మారిపోయింది. ఆమె ఇప్పుడు కేవలం సౌందర్యనిధి. ఒకప్పుడు సంస్కారవిహీనమైయుండిన ఆ కేశభారమిప్పుడొక మనోహరమైన వేణ్యాకారము దాల్చింది. విద్యాగంధముచేత ఒక తేజస్సు ముఖములో ప్రాముకొని పెద్దయింటి బిడ్డ అనిపిస్తున్నది. పూర్వము పనిపాటలచేత కొంచెము కరకుబారిన హస్తాలు నేడు పల్లవములను పోల్పదగియున్నవి. మాటలలో, చేతలలో ఒక తీయని నాగరకత ప్రాకివచ్చింది. నేడు పంచమబాలికల కామె యిప్పుడు పెద్దక్కవలె సంచరించుకొనుచున్నది. శాస్త్రిగారి హరిజన పాఠశాలలో ఇకముందు ఉపాధ్యాయత్వము స్వీకరింపనున్నది కూడా.

ఆనాడు సీతను చూచితీరాలి. శాస్త్రిగారి గృహిణి ఆమెకు సంచీజడ వేసి ముఖాన కళ్యాణబొట్టు పెట్టింది. ఒక ఖద్దరుచీర కట్టింది. ఆ చామనచాయ శరీరంమీద ఆ ఖద్దరురంగు అదొక అందంగావుంది. సిగ్గుతో బుగ్గలెర్రబడ్డ ఆ పిల్లను తిన్నగా వెంకట్రావుదగ్గరకు తెచ్చి శాస్త్రి ఆమె దక్షిణహస్తము అతనికి అందిస్తూ అన్నాడు. 'మిత్రుడా! ఇదిగో నీ రత్నాన్నే సానబెట్టి మళ్ళీ నీకే యిస్తున్నాను; పుచ్చుకో' అని.

వెంకట్రావు చిరునవ్వునవ్వుతూ ఆమె హస్తాన్ని గట్టిగా నొక్కి పట్టుకున్నాడు. సీత అతనిచూపులలో తన చూపులు కలిపి సిగ్గుపడి తలవంచుకుంది.

తరువాత కొన్నాళ్ళకు సీతకొరకు 'డిపోజిటు' చేసిన పదివేలరూపాయిలు బ్యాంకువారు ఆమెకు ఇచ్చేశారు. సీత ఆనోట్లు పట్టుకపోయి 'ఇదిగో మీకు వరకట్నం' అంది, వెంకట్రావు చేతులలో పెట్టి. అతడా డబ్బును హరిజనపాఠశాలకు మూలధనంగా శాస్త్రిచేతి కిచ్చి అతని కుడిభుజంగా పనిచేస్తున్నాడు.

—పురాణం కుమారరాఘవశాస్త్రి, బి.ఏ.